

Business en management summary

“De Staat van het Onderwijs 2020”

Inhoud:

- Business summary “Onderwijs in Nederland algemeen”
- Summary voor het po (regulier en speciaal)

© Marktwijs Consultancy

April 2020

Introductie

Ieder jaar maakt Inspectie voor het Onderwijs de staat van het onderwijs op, zoals dat in artikel 23 lid 8 van de Grondwet wordt gevraagd. We brengen feiten en cijfers bijeen, we tonen meerjarige ontwikkelingen en resultaten, we signaleren verbanden en oorzaken.

Gezien de Corona situatie wordt door de Inspectie geen duiding gegeven aan de data en de informatie, de toekomst kan en zal waarschijnlijk zich anders ontwikkelen dan voor de COVID19 crisis.

Ombouw naar business summary

Vanuit Marktwijs Consultancy maken we een toegespitste business- en management samenvatting van "De Staat" Daarmee willen we organisaties en bedrijven die zich richten op onderwijs helpen met kennis en inzicht.

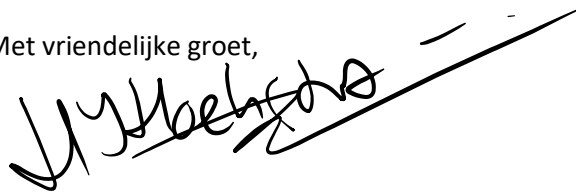
De business summary bevat:

1. Basissamenvatting "Onderwijs in Nederland"
2. Sectorsamenvatting (vo regulier)

In deze summary wordt verwezen naar paginanummers in het originele document "De Staat van het Onderwijs 2020" te downloaden via:

<https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2020/04/22/staat-van-het-onderwijs-2020>

Met vriendelijke groet,

Hans Hoekstra

Marktwijs Consultancy

Interim Sales en Business Development voor Zorg en Onderwijs

T. 06 - 1551 6356

M. Hans.Hoekstra@marktwijs.nl

W. www.marktwijs.nl

1. Business summary Onderwijs alle sectoren

Allocatie gediplomeerden (vindt iedereen snel een juiste baan) (p. 11)

Mbo, hbo- en wo opgeleiden 85% vindt binnen 12 maanden een baan. Het werk sluit voor 79% aan op de opleiding.

Ook ongediplomeerde studenten vinden vaker en sneller een baan, maar zijn kwetsbaarder in neergaande economie.

Leerlingen uit voortgezet speciaal onderwijs, mbo-2 en entree houden uitdaging op arbeidsmarkt.

Leerlingen met migratieachtergrond (2e generatie) hebben vaker géén werk (vooral mbo geschoold)

Mannen zijn op school minder succesvol, tonen minder studie inzet maar presteren op de arbeidsmarkt (% werk en salaris) beter dan vrouwen. Vrouw lijken vaker (op vroege leeftijd) privé keuzes te maken die arbeidspositie beïnvloeden.

De burgerschapsopdracht (opleiden tot sociale, bijdragende individuen) van het onderwijs moet meer aandacht krijgen. Burgerschap en sociale maatschappelijke competenties zouden meer in de school behandeld moeten worden. Hierop wordt te weinig getoetst (waar dit wel mogelijk is) (p 14)

Het Nederlandse onderwijsstelsel biedt voldoende veiligheid voor docenten en leerlingen, de democratische waarden worden voldoende nageleefd. (Geen wetsovertredingen)

Gelijke kansen

Schooladviezen leerlingen groep 8 zijn in lijn met opleidingsniveau van de ouders, er worden meer meervoudige adviezen gegeven (28% in 2019, 16% in 2015)

Plaatsing VO obv. advies PO is stabiel, leerling zit goed op zijn plek in het VO.

Aantal diploma's stijgt: mbo-niveau 3 en niveau 4 en hbo stijgen relatief snel, beroepsonderwijs niveaus 1 en 2 nemen af. Het aandeel hoogopgeleiden is hoger dan het Europees gemiddelde.

Uitval leerlingen vooral in vso (voorgezet speciaal onderwijs) en praktijkonderwijs: 22% (45.000 jongeren) verlaat school zonder diploma.

Een kwart van de hbo studenten valt zonder diploma uit (vaak hebben zij wel mbo-4)

Lichte stijging van uitval in het wo: 13% uitval in 2012/2013 naar 15% in 2016/2017.

Basisschoolleerlingen met dezelfde cognitieve vaardigheden maar verschil in opleidingsniveau bij de ouders behalen steeds vaker dezelfde leerprestaties. (p. 16)

Meisjes presteren op meerdere vlakken en gedurende de heel schoolperiode beter dan jongens (scores, uitval, studiesucces, inschaling op juiste niveau)

Scholieren met niet-westerse achtergrond presteren beter dan 5 jaar geleden (p. 18)

Er is sprake van dalende trend leerprestaties Nederlandse leerlingen t.o.v. Europese leerlingen, in 2018 is het niveau gelijk aan 2015.

Nederlandse leerlingen presteren (voor het eerst) onder Europees gemiddelde leesvaardigheid.

Binnen Nederland zijn de prestaties gelijk gebleven, over alle opleidingen en schoolsoorten.

Nederland is een “teaching to the test” land: we toetsen en meten vooral bij de examens en eindtoetsen, daar zijn leerlingen voor gemotiveerd. Het niveau en de inzet bij scores op vaardigheden of tussentijdse toetsing dalen in Nederland. (p. 19)

Laaggeletterdheid neemt toe: 24% van de jongeren onder 15 jaar is laaggeletterd en kan niet meekomen in de maatschappij. In 2003 was het percentage laaggeletterden nog 11%, de groep excellente lezers daalt.

Het leesplezier en de leesmotivatie neemt af in alle sectoren, daar ligt een onderwijsbrede uitdaging. Vooral in het mbo en hbo zijn signalen dat veel aandacht aan lees-achterstanden gegeven moet worden. Er is expliciete aandacht voor een doorlopende leerlijn nodig voor leesonderwijs. (p. 20)

Het onderwijs in Nederlands is over het algemeen van goede kwaliteit, iets meer scholen dan vorig jaar hebben het predicaat zwak of onvoldoende. Een onderzoek naar de “succesfactoren” van scholen is gedaan: de uitkomsten van de factor “De leraar” staan uitgewerkt op p 23 t/m 25)

Onderzoek naar de factor “De schoolleider” en Besturen op 26 t/m 27.

Passend onderwijs

Het speciaal basisonderwijs neemt toe, maar ook het speciaal voorgezet onderwijs. Eén van de doelen van passend onderwijs is vermindering van de “thuiszitters” Het aantal thuiszitters is echter toegenomen sinds 2013/2014 (3.254 II.) – 2017-2018 (4479 II.) en 2018/2019 (4790 II.)

Samenwerkingsverbanden die een grote rol hebben bij passend onderwijs zijn “steviger in het zadel komen te zitten” p. 28.

De kwaliteit van de samenwerkingsverbanden is bij 27% onvoldoende, het stelsel is niet helder en beoogde resultaten zijn niet helder.

Ondersteuning:

Ca 8% van de PO-leerlingen krijgt extra ondersteuning van de school vanwege leer of ontwikkelachterstand of gedrag. Zij bewegen zich vooral in het speciaal onderwijs, er is onvoldoende zicht op deze leerlingen.

Lerarentekort

Tekorten blijven vergelijkbaar met 2019, in de Randstad en grote steden, **tekorten zullen toenemen** in het bijzonder in de G4 en Almere.

Schoolleiderstekort

Is aanwezig, maar wordt vaker opgelost door beleggen taken (afwezige) schoolleider op andere plekken in de organisatie.

Werknemersmarkt: leraren en schoolleiders hebben het voor het kiezen, “moeilijke” scholen (populatie, prestaties etc.) vissen achter het net.

Er is grote druk op onderwijs(tijd) vanwege het zoeken en invullen van formatie, maar fte en personeel lijkt niet de enige troef meer. Ook opties als **vierdaagse schoolweken, een week sluiten, onderwijsassistenten voor de klas of ouders voor de klassen worden ingezet.**

Krimp leerlingaantallen

Tot 2026 zal het aantal leerlingen in PO, VO en mbo dalen, na 2025 daalt leerlingaantal in VO maar wordt weer een stijging verwacht in het PO (p. 37)

Daling leerlingaantallen betekent **minder bekostiging** voor de school en kan gevolgen hebben voor de onderwijskwaliteit. (Kleine scholen scoren vaker een onvoldoende beoordeling in de rapporten)

Leven lang leren

Het toekomstbesteding opleiden voor banen die (soms nog) niet bestaan, vergt aanpassingen in het onderwijs. Scholen **profilieren** zich steeds vaker, het aantal profielscholen is sterk toegenomen en er wordt steeds meer **maatwerk** geboden. Versnippering is een risico, tot op heden wordt door de scholen nog niet voldoende geëvalueerd.

Flexibilisering onderwijs

Om en bijscholing worden steeds belangrijker bij een leven lang leren. Toch is deelname aan cursussen of trainingen de afgelopen tien jaar nauwelijks toegenomen. Reguliere mbo- en hbo-opleidingen houden **onvoldoende rekening met kennis en ervaring** waarover werkenden en werkzoekenden al beschikken.

Particulier onderwijs

Niet bekostigd onderwijs groeit langzaam, in het PO en VO marginaal (3.500 leerlingen) in het bo volgen 40.000 studenten particulier onderwijs. Aanvullend onderwijs (huiswerkbegeleiding is sinds 2017 stabiel)

2. Business summary po (regulier en speciaal)

De markt:

Besturen staan te ver van de scholen: 20% heeft te weinig zicht (en sturing) op kwaliteit. Scholen in G-4 en Randstad grootste last van lerarentekort, ook in het Oosten is tekort maar dat is (nog) minder zichtbaar.

Aantal leerlingen in het reguliere po neemt elk jaar af, instroom blijft op peil.

Aantal po-scholen neemt af, gemiddelde leerlingaantal blijft de afgelopen vier jaar stabiel rond 220 leerlingen.

In het speciaal basisonderwijs (sbo) neemt het totaal aantal leerlingen toe vanaf 2016, instroom neemt toe sinds 2015.

Sbo: aantal vestigingen neemt af (305 in 2014, 276 in 2019) gemiddeld 130 leerlingen.

AZC-scholen voor nieuwkomers: stabiel rond 76-78 scholen.

Aantal besturen dat minstens één volgens Inspectie onvoldoende/zwakke vestiging heeft stijgt van 10,9% (2018) naar 13,8% (2019)

Lerarentekort legt *mogelijk* druk op onderwijskwaliteit, oplossingen zijn soms onbevoegd personeel voor de klas. Tekort is niet op korte termijn op te lossen met geld, risico dat er onorthodoxe maatregelen worden genomen door besturen. (p. 57)

Aantal onvoldoende en zwakke scholen neemt toe vanwege (vermoedelijk) recente hogere eisen van het waarderingskader. Lerarentekort draagt (nog) niet aantoonbaar bij aan de kwaliteitsdaling. De samenwerkingsvormen (scholen, besturen, gemeenten etc.) moeten ervoor zorgen dat scholen eigen ambities scherper formuleren (p. 57)

Scholen met hogere leerprestaties blinken uit in onderwijskundig leiderschap, prioritering en heldere visie op onderwijs en leren.

Door decentrale belegging onderwijs (lokale schoolbestuurders, samenwerkingsverbanden, gemeenten) is helder zicht op het stelsel lastiger geworden voor de overheid. Decentralisatie werkt alleen binnen heldere overheidskaders, duidelijke doelstellingen en eigenaarschap en verantwoording door de besturen en scholen.

Leerlingresultaten

Fundamentele niveau (1F, Meijerink) voor lezen, rekenen en taalverzorging wordt ruimschoots behaald.

Het streefniveau wordt alleen voor lezen behaald, rekenen blijft (ver) achter bij het gestelde streefniveau (Meijerink) Rekenonderwijs lijkt goed voor onder niveau presterende leerlingen, maar daagt gemiddelde en bovengemiddelde leerlingen te weinig uit.

Leesniveaus Nederlands

Het fundamentele niveau 1F voor lezen wordt door vrijwel alle leerlingen behaald, 78% behaalt het streefniveau (2F) hier is een discrepantie tussen de prestaties leesvaardigheid in het vo en mbo, die nog niet is verklaard.

Engels

Niveau is licht gedaald, maar op niveau. Aandacht voor en aantrekkelijke lessen + ervaring leerkracht draagt vooral bij aan niveauhandhaving.

Burgerschapscompetenties

Worden beperkt vastgelegd en gevolgd, daardoor weinig zicht op prestaties (overheid en school) Sociaal emotionele ontwikkeling wordt structureel vastgelegd.

Doubleren en versnellers (p. 59)

Méér leerlingen versnellen en minder leerlingen doen een jaartje over. Vergelijkbaar met vorig jaar: niveau en opleiding ouders voorspellen in grote mate de schoolcarrière.

Schooladviezen

75% leerlingen ontvangt advies vmbo g of tl of hoger, adviezen vaak in lijn met opleidingsniveau ouders. Verschillen vergelijkbare leerlingen maar met verschillend ouder-opleidingsniveau namen vorig jaar voor het eerst niet toe.

Ambities en actieve sturing daarop

Prestaties tussen scholen met vergelijkbare populaties zijn soms zeer groot, scholen wordt opgeroepen **eigen ambities scherper te formuleren en monitoren**. Hulpmiddel daarvoor is de “puntenwolk” -> benchmark school t.o.v.. landelijk gemiddelde en de school kan daarmee haar eigen doelen en ambities vormgeven.

Kwaliteit

Lerarentekort is overall een probleem, maar neemt toe bij scholen met een grote populatie niet-westerse leerlingen. Daardoor neemt de onderwijskwaliteit hier mogelijk sneller af, en worden deze scholen en leerlingen het hardst “geraakt” door dit probleem.

Aantal onbevoegde leraren of leraren nog in opleiding neemt toe. (p. 61)

Kwaliteitszorg is een aandachtspunt bij besturen, ca 20% van de besturen heeft **onvoldoende zicht op kwaliteit** van de scholen en kan hier dus niet op sturen.

Sturing is bij zwakke scholen een **voorwaarde voor kwaliteitsverbetering**, van zwakke en onvoldoende presterende scholen is gebrek aan sturing vanuit bestuur en directie de hoofdoorzaak. Verder valt op dat het besef van ontwikkeling en reflectie op eigen onderwijs door leraren op zwakke scholen onvoldoende aanwezig is.

Burgerschapopdracht van het onderwijs

84% van de scholen heeft een concrete visie op de burgerschapsrol, echter die **wordt onvoldoende omgezet naar concrete doelen** en mist onder andere (zelf)evaluatie.

Aandachtspunt is dat er geen heldere referentiekaders zijn voor het burgerschapsonderwijs, mogelijk zijn referentieniveaus hier een (deel)oplossing.

Meer fte bij dalend leerlingaantal (p. 62)

Een bijzondere mix: het lerarentekort, toename van het aantal fte in het onderwijs (onderwijsondersteunend personeel maar ook leraren) en afnemend aantal leerlingen. Hierin zien we wel regionale verschillen.

Oorzaak is te vinden in **“meer handen in de klas”** om de leraren te ondersteunen op gebied van **regel- en werkdruk**.

Financiering besturen (p. 62)

De financiering en verantwoording is bij 90% van de besturen op orde. Opvallend is dat financiële beleidsvoering **maar heel beperkt in relatie** staat tot de onderwijsbeleidsvoering. Idealiter is de financiering gebaseerd op het onderwijsbeleid en heeft daar een directe samenhang mee.

Scores voldoende, zwak en onvoldoende.

Meer scholen scoren onvoldoende of zwak, dus onder het minimale niveau (19.000 leerlingen)

Mogelijke oorzaken: hogere beoordelingskader door Inspectie en het leraren- en schoolleiderstekort.

Aanvragen “goede “ of excellente beoordelingen blijven achter

Instrument om ambitie en “hoge doelen stellen” te stimuleren, scholen “slaan hier maar beperkt op aan” lijkt géén trigger te zijn. Profilering op deze wijze is beperkt waardevol voor de besturen.

Kwaliteit sbo’s loopt langzaam terug, dit wordt aandachtspunt. Bijna géén sbo kwalificeert zich voor goede en of excellente school. Wisselingen in samenstelling van de onderwijsteams lijkt een relatie te hebben met zwakke prestaties van een school.

Kleine scholen (< 100 leerlingen: 1.200 scholen)

Presteren slechter op onderwijskwaliteit en complexere situaties (maatwerkgroepen, samengestelde klassen etc.) **In grote steden** (waar 15% van de kleine scholen zijn) is **bestaansrecht** een terechte vraag, omdat vervangingsaanbod dichtbij is (met betere kwaliteit) In streekgebieden kan dit anders liggen vanwege minder alternatieven.

Onderwijsleerproces (p. 65)

Leskwaliteit en effectiviteit in het po is voldoende, structuur en doelmatige ordelijke lessen.

Proces feedback en feedforward -> **“waar sta ik en wat moet ik nog leren”** is de meest efficiënte vorm van feedback in het po. Bij procesfeedback **stijgt de leerlingmotivatie.**

Overladen curriculum

In een verkennend onderzoek bij twintig basisscholen hebben we een eerste indruk gekregen van hoe scholen de onderwijstijd verdelen over de onderdelen van het curriculum en over de uitvoering. Hieruit komt het beeld naar voren dat de **inhoud van de toetsen** bewust, of onbewust de keuzes **stuurt die leraren** in het curriculum maken. De ervaren overladenheid maakt dat leraren (en soms directeuren) keuzes maken. De indruk is dat de scholen hierbij prioriteit geven aan taal en rekenen en daarbinnen ook nog aan die onderdelen die aansluiten bij de toetsen.

Weging en resultaat scholen (veel verschil in leeropbrengsten bij dezelfde weging) (p. 67)

Optimale leeropbrengst hangt samen met:

Pedagogisch klimaat (veilig, open, duidelijke doelen)

Werkklimaat: orde en rust in de klassen

Resultaatgericht werken: grip op onderwijs, resultaten, inzage en sturing

Onderwijskundig leiderschap: hoge taakvolwassenheid, duidelijke kaders, monitoren, evalueren en vertrouwen in het team.

Passend onderwijs (p. 68)

Doelstelling is het **beheersen van kosten** (plafond) sinds invoering is er een forse **(x7)** toename van ondersteuning gesignaleerd. Samenwerkingsverbanden moeten zich realiseren of binnen het budget de ondersteuning geboden kan worden.

Door gekozen structuur (decentraal belegd) is weinig tot geen zicht op omvang van de groep leerlingen.

Kwaliteit extra ondersteuning is voldoende meetbaar en realistisch.

Particulier onderwijs neemt toe

Aantal scholen voor particulier onderwijs in het po bedraagt 60 (2018) en stijgt van 35 (2015) De belangrijkste redenen voor het kiezen voor particulier onderwijs: kwaliteit bekostigd onderwijs, vastlopen in bekostigd onderwijs, specifiek concept. **Particuliere scholen kunnen kansenongelijkheid in de hand werken**. Mogelijk faalt het Samenwerkingsverband, omdat niet voorzien kan worden in een passende leerplek voor elk kind in de regio.

2.1 Business summary po (speciaal) populatie **36.000 leerlingen**

Toename van leerlingen in het sbo, er stromen vanaf 2017 meer leerlingen in- dan uit. De instroom is in 2019 gestabiliseerd.

Uitstroom is eenduidiger geworden: praktijkonderwijs of vmbo-basisberoepsgerichte leerweg. De leerlingperspectieven worden vaak gehaald, uitstroom op niveau. **Spreeken en luisteren** worden vaker dan in het reguliere bo behaald op streefniveau 2F.

Nieuwkomersonderwijs staat onder druk (p. 75)

Fluctuaties in instroom, wijzigingen in de teams en continuïteit van de (AZC-) scholen zorgen voor een onzekere toekomst.